

მარია მშვილდაძე

**საკურთხეველის გამოსახულებათა შესწავლის საკითხისათვის
გვიანანტიკურ ხანაში
(გლიპტიკური მასალის მიხედვით)**

საკურთხეველი (ლათ. Altare), როგორც ცნობილია, წარმართულ სამყაროში ღმერთებისათვის შესაწირავ ადგილს ეწოდებოდა, რომელსაც ძირითადად ღია ცის ქვეშ, ამაღლებულ ადგილებში აგებდნენ. საკურთხეველი სხვადასხვა რელიგიებში სხვადასხვა სახით გვხვდება. ძველი ცივილიზაციებიდან ჩვენ საკურთხეველების საკმაოდ კარგი მასალა შემოგვრჩა. გამონაკლისს არც საქართველოს ტერიტორიაზე დაფიქსირებული არქეოლოგიური მონაპოვარი წარმოადგენს. სამსხვერპლოები პირველი მონოთეისტური რელიგიისთვის – იუდაიზმისათვისაც არ იყო უცხო. მის შესახებ არაერთხელ მოგვითხრობს წიგნთაწიგნი. ქრიტიანულ სინამდვილეში საკურთხეველი ქრისტიანული ტაძრის აღმოსავლეთ ნაწილში აფსიდასთან ახლოს ეწყობა (ძირითადად სივრცისაგან გამოყოფილია) და წარმოადგენს ადამიანის ღმერთთან შეხვედრის, მასთან დაახლოების, ლოცვა-კურთხევის, საიდუმლო სერობის ადგილს. საკურთხეველში დგას მაგიდა – ტრაპეზი, რომელზედაც სრულდება ღვინისა და პურის სისხლად და ხორცად გადაქცევის საიდუმლო.

ჩვენ სიტყვას აღარ გავაგრძელებთ საკურთხეველის (სამსხვერპლოს) თაობაზე, უბრალოდ აღვნიშნავთ, რომ მისი გამოსახვა ხელოვნების ნიმუშებზე, მათ შორის, გლიპტიკურ ძეგლებზე, რელიგიური დატვირთვიდან გამომდინარე, უძველესი დროიდან ერთ-ერთ საყვარელ თემას წარმოადგენს მსოფლიოს ხალხებისათვის.

საქართველოს ტერიტორიაზე გვიანანტიკური ხანით დათარიღებული და ანტიკურ სამყაროსთან დაკავშირებული საკურთხეველის გამოსახულების მქონე რამდენიმე გემაა დაფიქსირებული. მათ შორის ჩვენი შესწავლის ობექტს წარმოადგენს: ურბნისის ნაქალაქარის ტერიტორიაზე აღმოჩენილი ორი გემა,

ბიჭვინთის სამაროვანზე, გონიო-აფსაროსის, კლდეეთის ტერიტორიაზე დაფიქსირებული ჭრილაქვები. ნიშანდობლივია, რომ ცალკე საკუთხეველის გამოსახვა საქართველოს ტერიტორიაზე დაფიქსირებულ გვიანანტიკური ხანით დათარიღებულ ანტიკურ სამყაროსთან დაკავშირებულ გემებზე იშვიათ მოვლენას წარმოადგენს. საკუთხეველთან ერთად უმეტესად რომელიმე ღვთაება, ან სიმბოლოა გამოსახული.

მ. ლორთქიფანიძეს საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის გემების III ტომში მოცემული აქვს კლდეეთის ტერიტორიაზე 1941 წელს აღმოჩენილი მოწითალო ფერის სარდიონის ინტალიო ფრაგმენტირებულ რკინის ბეჭედში (აქტი №16 გ.). ოვალური მოყვანილობის ინტალიოზე, რომელსაც ოდნავ ამობურცული პირი აქვს, გამოსახულია ათენა-პალადა. ღვთაება პირდაპირ არის წარმოდგენილი, რომელსაც თავი მარჯვნივ აქვს მიტრიალებული (პროფილში). თავზე მას კორინთული მუზარადი ახურავს... ათენას გრძელი უსახელო და წელს ზემოთ გადაჭიმული სამოსი აცვია, რომელიც თეძოებთან გადმოფენილია. ღვთაება სამსხვერპლოს წინ დგას, რომელზეც ცეცხლი ანთია. ათენას სამსხვერპლოსკენ გაწვდილ მარჯვენა ხელში პატარა ფიალა (patera), ხოლო ძირს დაშვებულ მარცხენა ხელში – შუბი და ფარი უჭირავს.

სტილისტური თავისებურებისა და რკინის ბეჭდის ფორმის მიხედვით, ინტალიო ახ.წ. II საუკუნით თარიღდება.¹

ათენაა გამოსახული აგრეთვე ურბნისის ნაქალაქარის ტერიტორიაზე 1958 წელს აღმოჩენილ ოვალური ფორმის სარდიონის ნარინჯისფერ ინტალიოზე (ინტალიოს ბრტყელი პირი აქვს) ბრინჯაოს ბეჭედში (სამარხი №51 (ინვ. 972). ღვთაება გრძელი ქიტონით არის შემოსილი, თავზე მუზარადი ახურავს. მარცხენა ხელით შუბს ეყრდნობა. მარჯვანა, წინ გაწვდილ ხელზე გამარჯვების ღვთაება – ნიკა უდგას. ფერხთით მარცხნივ ფარია, მარჯვნივ – საკუთხეველი. უხეში კოპიო ფიდასის ათენა პართენონისა.

ბრინჯაოს ბეჭედის ფორმის მიხედვით, ინტალიო ახ.წ. I ს. და II საუკუნის დასაწყისით თარიღდება.²

ათენა (ბერძნ. Ἀθηνᾶ), ბერძნული მითოლოგიის მიხედვით, ომის (მხოლოდ სამართლიანი), საბრძოლო სტრატეგიისა და სიბრძნის ღვთაება იყო.

¹ მ. ლორთქიფანიძე. საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის გემები. III. თბ. 1961, გვ. 16.

² ქ. ჯავახიშვილი. ურბნისის ნაქალაქარის გლიპტიკური ძეგლები. თბ. 1972. №40, გვ. 39-40.

იგი ერთ-ერთი ყველაზე თაყვანსაცემი ქალღმერთი გახლდათ ძველი ბერძნებისათვის. ათენა გვევლინება ცოდნის, ხელოვნებისა და ხელოსნობის გამომგონებლად. ქალაქებისა და სახელმწიფოების მფარველად... იგი ხელოვნების ნიმუშებზე გამოისახებოდა კორინთული მუზარადით, შუბითა და ფარით, ზეთისხილის ხესთან ერთად. ღვთაების წმინდა ცხოველებად ბუ და გველი (სიბრძნის სიმბოლოები) გვევლინება.

რომაულ მითოლოგიაში არსებობს ათენას ანალოგი მინერვას სახით, რომელიც ასევე სიბრძნის, ხელოვნების, ომისა და ქალაქების მფარველი ღვთაება იყო. ძველი რომაელები მას ექიმების, მასწავლებლების, მოქანდაკეების, მუსიკოსებისა და პოეტების მფარველადაც თვლიდნენ. რომაელები მინერვას იუნონასა და იუპიტერის თანასწორად მიიჩნევდნენ. იგი შედიოდა რომის მთავარ ღვთაებათა პანთეონში, ე. წ. კაპიტოლიუმის ტრიადაში. უდიდესი რომაელი მხედართმთავრები ბრძოლის შემდეგ მინერვას მიართმევდნენ ხოლმე თავისი საუკეთესო ნადავლის ნაწილს. მთელი ანტიკური პერიოდის მანძილზე ათენა რჩებოდა ყოვლისმომცველი მსოფლიოს სიბრძნის სიმბოლოდ.

მინერვას, ისევე როგორც ათენას, გამოსახავდნენ შეიარაღებულს, თავზე მუზარადით, რომელსაც ხელში შუბი და ბუ ან გველი ეჭირა (ძველ რომაელებთანაც ასევე სიბრძნის სიმბოლო). ღვთაების კულტი მთელ აპენინის ნახევარკუნძულზე იყო გავრცელებული, მაგრამ ნიშანდობლივია, რომ როგორც მებრძოლ ღვთაებას, მხოლოდ რომში სცემდნენ თაყვანს.

ჩვენ მიერ განხილული ორივე გემაზე გამოსახული სიუჟეტი ანტიკურ სამყაროს უკავშირდება. ორივე ინტალიო გვიანანტიკური პერიოდით თარიღდება (ახ.წ. I ს-ის ბოლო – I ს. და ახ.წ. II ს.), როდესაც ინტენსიურად მიმდინარეობს ღვთაებების ერთმანეთთან შერწყმა, კულტების მიერ ერთმანეთის ატრიბუტების აღება. აღნიშნულ შემთხვევაში, ჩვენი აზრით, ხდება ათენასა და მინერვას გაიგივება. ორივე სიუჟეტი ძალიან იყო გავრცელებული ანტიკურ სამყაროში და, შესაბამისად, გვხვდება კიდევ ჭრილაქვებზე. როგორც ცნობილია, იბერია (ქართლი) ახ.წ. პირველ საუკუნეებში მტკიცედ ადგება რომის იმპერიის საქალაქო ცენტრებთან ურთიერთობის გზას. ზემოთ განხილული ორივე გემა, ჩვენი აზრით, სწორედ ამ სავაჭრო-ეკონომიკური კავშირების შედეგია და დასავლეთის კულტურული გავლენის დადასტურებად შეიძლება ჩაითვალოს.

დაბალი, მრგვალი საკუთხეველია გამოსახული 1956 წელს ურბნისში №4 სამარხში, XVI უბანზე აღმოჩენილ მოწითალო-ყავისფერ ოვალური

ფორმის სარდიონის ინტალიოზე, რკინის ბეჭდის ფრაგმენტში (ინტალიოს ზურგი და პირი ამობურცული აქვს) (ინვ. №940), რომელზედაც ოდნავ ფრთაგაშლილი არწივი დგას. ფრინველს ნისკარტით გვირგვინი უჭირავს. არწივის ორივე მხარეს ლეგიონის ნიშნებია გამოხატული. გამოსახულების სტილისა და ბეჭდის შემორჩენილი ფორმის მიხედვით, ინტალიო ახ.წ. II ს-ით თარიღდება.

არწივის გამოსახულება რომაული იარაღის ძლიერებას აღნიშნავდა. რომაული მითოლოგიის მიხედვით, არწივმა უწინასწარმეტყველა ტარკვინიუსს მეფის ტახტი. არწივი გახდა რესპუბლიკის სიმბოლო. ძვ. წ. 104 წელს გაიუს მარიუსმა (Gaius Marius ძვ. წ. 157-86 წწ.) ფრთაგაშლილი ოქროს ან ვერცხლის არწივი საომარ ნიშნად გახადა, რომლის სატარებლადაც თითოეულ რომაულ ლეგიონში გამოყო სპეციალური მებრძოლი – აქვიფერი (ლათ. aquila – არწივი და fero – მიმაქვს). ავეუსტუსებთან არწივი სახელმწიფოს სიმბოლოა. ქრისტიანულ სიმბოლიკაში ფრინველი განასახიერებდა ზებუნებრივ შთაგონებას. გემებზე ხშირად გვხვდება ზევსთან ერთად. გვიანანტიკურ გემებზე არწივი რომის ლეგიონების სიმბოლოდ ითვლება. მათი მფლობელები ასე თუ ისე დაკავშირებული იყვნენ რომაულ ლაშქართან და მათ შემადგენლობაშიც კი შედიოდნენ.³ არწივის გამოსახულებიან ჭრილაქვებს მკვლევართა ნაწილი „ჯარისკაცის გამებსაც“ კი უწოდებს.⁴

ურბნისის გემაზე გამოსახული არწივის უახლოეს ანალოგიად საქართველოს ტერიტორიაზე აღმოჩენილ გემებს შორის სამთავროს სამაროვანზე დაფიქსირებული ორი გემა ითვლება (საკურთხევლის გარეშე), რომლებსაც მ. მაქსიმოვა რომის ლეგიონებს უკავშირებს და გვიანანტიკური ხანით, კერძოდ ახ.წ. II-III საუკუნეებით აღარილებს.⁵

არწივია გამოსახული კლდეეთში გამოსახულ ვერცხლის ბალთაზე. არწივის ერთ მხარეს რომაული ლეგიონის ნიშანია გამოსახული, მეორე მხარეს კი გრძელსამოსიანი ფრთებშეკეცილი ქალღმერთი ნიკა. მ. ლორთქიფანიძემ გემა ახ.წ. I ს-ის დასაწყისითა და II საუკუნეებით დაათარიღა, რაც გაიზიარეს სხვა მკვლევრებმაც.⁶ არწივის გამოსახულებებს ვხვდებით ს. ბარნავე-

³ М. И. Максимова. Геммы из некрополя Мцхеты-Самтавро. ქურნ.: „სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე“. XVI-B. 1950, გვ. 230.

⁴ A. Krug. Römische Fundgemmen. 3. Speyer. Worms. Bad Kreuznach. Mainz und Saalburg. Germania 56. 1978, გვ. 476-503.

⁵ М. И. Максимова. Геммы из некрополя Мцхеты-Самтавро, გვ. 230.

⁶ ვ. ლომთათიძე. კლდეეთის სამაროვანი. თბ. 1957, გვ. 133.

ლის მიერ გამოქვეყნებულ ორ გემაზე (ასევე საკუროთხევლის გარეშე). გემები საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში ინახება. ერთ გამოსახულებაზე არწივის პირში გვირგვინი უჭირავს, მეორეზე კი არწივის მარჯვნივ და მარცხნივ, ურბნისში აღმოჩენილი გემის გამოსახულების მსგავსად, რომელი ლეგიონის ნიშნებია გამოსახული.⁷

კლდეეთის გემას მასზე გამოსახული სიუჟეტიდან გამომდინარე, ჩვენ რომის ძღვეამოსილ ლეგიონებს ვუკავშირებთ – ლეგიონერის გემად მივიჩნევთ.

როგორც ცნობილია, გვიანანტიკურ ხანაში, განსაკუთრებით კი ახ.წ. I-II საუკუნეებში, ქართლის სამეფოსა და რომის იმპერიას შორის მჭიდრო პოლიტიკური, სავაჭრო და კულტურული ურთიერთობები არსებობდა, რასაც, გარდა არქეოლოგიური მასალისა, წერილობითი წყაროებიც მოწმობს. არქეოლოგიურად რომელი ლეგიონერების ყოფნა მცხეთაში ჯერჯერობით არ დასტურდება. სამაგიეროდ გვაქვს ვესპასიანეს (Caesar Vespasianus Augustus 69-79 წწ.) ცნობილი წარწერა, რომელიც ახ.წ. 75 წ. არის დათარიღებული,⁸ რაც რომაელთა საფორტიფიკაციო სამუშაოებში მონაწილეობას მოწმობს.

იმავედროულად, მკვლევართა ნაწილი არ გამორიცხავს რომაელთა სამხედრო შენაერთების დარიალის ხეობაში არსებობის ფაქტს, აიგივებენ რა მას პლინიუსის “Castellum Cumanias”-სთან, რომელიც აგებული ყოფილა აგრესიული მომთაბარეების შესაკავებლად (Plin., NH, VI,30).⁹ იოანე ლიდეს ცნობაზე დაყრდნობით (De Magistr., III,53), რომელშიც არიანეს მიერ დარიალის მონახულებაზეა საუბარი (არიანე, როგორც ცნობილია, ჩადიოდა მხოლოდ იმ პუნქტებში, სადაც რომაული გარნიზონები იდგნენ), ასევე არ გამორიცხავენ დარიალის ხეობაში რომაელთა ცალკეული შენაერთების ყოფნას იმპერატორ ადრიანეს (Caesar Traianus Hadrianus Augustus 117-138 წწ.) დროსაც.¹⁰

⁷ ს. ბარნაველი ასევე მოცემული აქვს მე-17 საუკუნის საბუთი, რომელზეც მოცემულია სულხან ორბელიანის ბეჭდის ანაბეჭდი. როგორც მკვლევარი აღნიშნავს, გემა ანტიკურია. იგი ახ.წ. II საუკუნით თარიღდება და საქმე გვაქვს ანტიკური გემის მეორედ გამოყენების შემთხვევასთან ქრისტიანულ სამყაროში. ბეჭდის პატრონს იგი გამოუყენებია საბეჭდავზე გამოსახული ორბის გამო (იხ. ს. ბარნაველი. საქართველოს ანტიკური საბეჭდავის ისტორიიდან. სმამ. ტ. XVIII. 2. 1957, გვ. 248-254, სურ. 2-4).

⁸ გ. წერეთელი. მცხეთის ბერძნული წარწერა ვესპასიანეს ხანისა. თბ. 1958, გვ. 5-20.

⁹ დ. მინდორაშვილი. არქეოლოგიური გათხრები ხევში. თბ. 2005, გვ. 123-125.

¹⁰ გ. გამყრელიძე, თ. თოდუა. რომის სამხედრო-პოლიტიკური ექსპანსია საქართვე-

ახ.წ. II ს. დასაწყისში აღმოსავლეთში გავლენისათვის მნიშვნელოვან წარმატებებს აღწევს რომის იმპერია, რომლის ლეგიონებმა იმპერატორ ტრაიანეს (Caesar Nerva Traianus Augustus 98-117 წწ.) დროს სპარსეთის ყურემდეც კი მიაღწიეს, რის შედეგად რომმა სომხეთში ალაღვინა მანამდე დაკარგული გავლენა. ამ დროს წყაროების მიხედვით, ქართლის მეფე მითრიდატე რომის მოკავშირედ გვევლინება (Eutropius, VIII, 3; Festus, XX). ახ.წ. II ს. იბერიის მეფე ფარსმან II ქველია. მიუხედავად იმისა, რომ იბერია ამ პერიოდისათვის საკმაოდ ძლიერი ქვეყანა იყო, რომელსაც რომის იმპერატორებიც კი უწევდნენ ანგარიშს, რისი მტკიცების საფუძველსაც გვაძლევს ფლავიუს არიანესა და დიონ კასიუსის ცნობები – ფარსმან II შეიჭრა რომის სამფლობელოდ აღიარებულ შავი ზღვის სამხრეთ-აღმოსავლეთ სანაპიროზე, დაიქვემდებარა ძიდრიტთა ტომი და რომის ინტერესთა საწინააღმდეგოდ მოიპოვა გასასვლელი შავი ზღვის სანაპიროზე (Flavius Arrianus, *Periplus Ponti Euxini*, 11) (ამავე პერიოდში ქართლს ეკუთვნოდა ცენტრალური კოლხეთის აღმოსავლეთ ოლქი – არგვეთი) და, რომ დაახლოებით 134 წ. ფარსმანმა გადმოიყვანა ჩრდილო კავკასიიდან ალანთა რაზმები და შეუსია ისინი ალბანეთს, მიდიას, არმენიასა და კაპადოკიას (Dion Cassius, *Historia Romana*, LXIX, 15, 1-2), ფარსმან II-ს დასავლეთისკენ აქვს ორიენტაცია და რომის მოკავშირედ გვევლინება. ასევე რომის მოკავშირეა იბერია II ს-ის შუა ხანებში. რომს ქართლი საკუთარი პოლიტიკური მიზნებისათვის კავკასიის გადმოსასვლელების დასაცავად და გასამაგრებლად სჭირდება. იბერიის მეფემ, მოქნილი პოლიტიკისა და წარმატებული ომების შედეგად, საზღვრები გაიფართოვა. იბერიასაც აქვს რომის მოკავშირეობისათვის საკუთარი მიზეზი – მას თავისი უშუალო მეზობლები პართია და არმენია უფრო საშიშ მოწინააღმდეგეებად მიაჩნია, ვიდრე რომი, რის გამოც მასთან დაახლოება უფრო ხელსაყრელად ჩათვალა, რამაც ქართლის გაძლიერებას შეუწყო ხელი.¹¹ როგორც ვხედავთ, ჩვენ მიერ განხილულ გლიბტიკურ მასალაზე ნათლად აისახა გვიანანტიკური ხანის იბერიაში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესები.

საინტერესო ნიმუშია საკუროთხევლისგამოსახულებიანი გემა გონიო-აფსაროსის ტერიტორიიდან (ინვ. №880). ინტალიო ღია ფერის მოყავისფრო სარდონისა, ვერცხლის ბეჭედში. ბრტყელი, ოვალური ფორმის, კარგად გაპ-

ლოში. თბ. 2006, გვ. 63-64.

¹¹ გ. მელიქიშვილი. საქართველო ახ.წ. I-III სს. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. I. თბ. 1970, გვ. 500-564.

რიალებული. პირზე გამოსახულია საკურთხეველი. საკურთხეველის ზემოთ გამოსახულია რვაქიმიანი ვარსკვლავი, ქვემოთ მოჩანს ნიადაგის ზოლი. გამოსახულება სქემატური ნამუშევარია... გამოსახულების სტილისა და ბეჭდის ფორმის მიხედვით, ინტალიო ახ.წ. III საუკუნით თარიღდება.

საკურთხეველის გამოსახვა რვაქიმიან ვარსკვლავთან ერთად ძირითადად აღმოსავლური გლიპტიკისათვის არის დამახასიათებელი და სოლარულ ღვთაებებთან არის დაკავშირებული. მაგალითად, აჰურამაზდას მფარველობის ქვეშ ყოფნას გამოხატავდნენ ცეცხლის საკურთხეველის სახით.¹² ჩვენ არ გამოვრიცხავთ იმ ფაქტს, რომ ეს გემა მენის, საბადიოსის... მფარველობის ქვეშ მყოფი ადამიანის კერძო ხასიათის გლიპტიკის ნიმუშს წარმოადგენდეს. აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ აღმოსავლურ ღვთაებებს, ვიდრე რომში მოხვედებოდნენ, უკვე გამოვლილი ჰქონდათ ბერძნული სამყარო, რომელმაც მათ მნიშვნელოვანი კვალი დაასვა. რომი არ იცნობდა ეგვიპტურ, მცირეაზიულ თუ სპარსულ კულტებს თავიანთი პირვანდელი სახით, მან ეს ღვთაებები ისეთებად გაიცნო, როგორებიც ისინი ბერძნულმა სამყარომ გახადა. შესაბამისად, რომაული წარმართობის ორიენტალიზაცია არ წარმოადგენდა რაღაც ახალ მოვლენას. და კიდევ ერთი, პოლითეიზმისათვის დამახასიათებელია რელიგიური სინკრეტიზმი და მონოთეიზმისაკენ სწრაფვა, რაც განსაკუთრებით მძაფრ ხასიათს იღებს გვიანანტიკურ ხანაში, როდესაც, როგორც აღვნიშნეთ, ინტენსიურად მიმდინარეობს ღვთაებების ერთმანეთთან შერწყმა, კულტების მიერ ერთმანეთის ატრიბუტების აღება. მკვლევართა აზრით, გვიანანტიკურ ხანაში გემებზე თუ გამოხატულია ელვა, პალმის რტო, გვორგვინი, საკურთხეველი, გლობუსი, თავთავი და სხვ. წარმოადგენს რომაული ლეგიონის კერძო ხასიათის გემას.¹³ არ არის გამორიცხული, გონიო-აფსაროსის ტერიტორიაზე აღმოჩენილი გემა მართლაც ლეგიონერის კუთვნილება ყოფილიყო, რომელიც იმავდროულად სოლარული ღვთაების იკონოგრაფიულ გამოსახულებას უნდა წარმოადგენდეს, რაც მისი მფლობელის რელიგიური ორიენტაციის მაჩვენებლად შეიძლება ჩაითვალოს.

რომის ლეგიონერის გემად ასევე შეიძლება ჩაითვალოს საკურთხეველის (ბომონი) გამოსახულებიანი გამჭვირვალე მინის ინტალიო რკინის ბეჭედში ბიჭვინთის სამაროვნის ტერიტორიიდან (1988 წ. 1. X. 04 თხრილი, კვ. C3-C4, სამარხი №425), რომელიც ახ.წ. III ს. თარიღდება (ინტალიო საკმაოდ

¹² А. Я. Борисов. В. Г. Луконин, Сасанидские Геммы. Л. 1963, გვ. 34.

¹³ А. Krug. Römische Fundgemmen, გვ. 124.

არის დაზიანებული, გადატეხილია, მცირე ნაწილი აკლია, აქედან გამომდინარე, სრული სურათის შექმნა რთულდება).

საქართველოს შავიზღვისპირეთის ქალაქები, აფსაროსი, ფასისი, სებასტოპოლისი, პიტიუნტი (ახ.წ. II საუკუნიდან) ზომ ახ.წ. I-IV სს-ში რომისათვის სტრატეგიული დანიშნულების მნიშვნელოვან თავდაცვით სისტემაში შედიოდნენ, როგორც პროვინცია კაპადოკიის გარკვეული ნაწილი, რომელიც რომაელთა ბატონობის უკიდურეს ჩრდილო-დასავლეთ ფორპოსტი იყო კავკასიაში. კოლხეთის ზღვისპირა ქალაქებში რომაელთა გარნიზონები იდგნენ. აღნიშნული ე. წ. ციხე-ქალაქების პორტებში განლაგებული იყო რომაელთა სამხედრო ხომალდები, რომლებიც აკონტროლებდნენ ტრაპეზუნტის ჩრდილო შავიზღვისპირეთთან დამაკავშირებელ სამხედრო კომუნიკაციებს.

სწორედ რომის ძლევამოსილ ლეგიონებს ვუკავშირებთ ჩვენ გონიო-აფსაროსისა და პიტიუნტის ტერიტორიაზე დაფიქსირებულ საკურთხევლისგამოსახულებიან გემებს.

ამრიგად, ჩვენ მიერ განხილული გლიპტიკური მასალა საფუძველს გვაძლევს დავასკვნათ, რომ როგორც აღმოსავლეთ საქართველოს – იბერიის (ქართლი), ისე დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე დაფიქსირებული საკურთხევლისგამოსახულებიან გლიპტიკურ მასალაზე ნათლად აისახა თანადროული პოლიტიკური და კულტურული პროცესები.

Marika Mshvildadze

**TO THE QUESTION OF RESEARCH OF THE REPRESENTATIONS
OF ALTAR IN THE LATE ANTIQUITY (ACCORDING TO THE
GLYPTIC MATERIAL)**

Summary

There are a few gemmas found on the territory of Georgia representing the image of altar, dated after the late antique era and connected with the antique world as well. The research objects for us represent the following of them: two gemmas found on the territory of the traces of settlements in Urbnisi (On one gemma armed Athena is embodied and at the right side of the rim the altar is depicted. This gemma is dated after the end of I century A.D. and the beginning of II century A.D. On the second gemma a low and round altar is depicted with the wings-open eagle on it. This gemma is dated after II century A.D.) and gemmas found on the territory of burial grounds in Bichvinta (an altar is depicted on the gemma. This intaglio is dated after III century A.D.), on the territory of Gonio-Apsaros (an altar is depicted on the gemma. And the eight-pointed star is presented above it. This gemma is dated after III century A.D.) and Kldeeti (Athena- Pallas is depicted on this gemma, she is standing in front of the altar. This gemma is dated after II century A.D.).

Contemporary political and cultural processes are clearly reflected on the glyptic material. By our opinion, the gemmas with the image of Athena on them were the result of trading-economic relations between Rome and Iberia and could be counted as a confirmation of the cultural influence of the West. The rest of three gemmas we connect with the victorious legions of Rome, stationed at the sea-side in Western Georgia.